

**Vilniaus
universitetas**

Informatikos, informatinio mąstymo mokomoji veikla
Apgaulingas elgesys internete

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

**Vilnius
universitetas**

Apgaulingas elgesys internete

Informatikos ir informatinio mąstymo mokomosios veiklos sukurtos įgyvendinant projektą „Aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas ir studijų kokybės gerinimas Šiaulių universitetą prijungiant prie Vilniaus universiteto“ (Nr. 09.3.1-ESFA-V-738-03-0001), finansuojamą iš Europos socialinio fondo lėšų pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ įgyvendinimo priemonę Nr. 09.3.1-ESFA-V-738 „Aukštųjų mokyklų tinklo tobulinimas“.

Metodinė medžiaga „Apgaulingas elgesys internete“ skirta Mokyklos pedagogikos studijų programos moduliui „Informatikos didaktika“. Tikslinė grupė – būsiami informatikos pagrindinio ugdymo mokytojai. Medžiaga siejasi su informatikos Bendrosiomis programomis, bendravimo virtualioje erdvėje galimybių ir pavojų pasiekimų sritimi. Atlikdami veikloje numatytas užduotis studentai, būsimoji mokytojai, išsiaiškins, apgaulingo elgesio internete tipus, nagrinėdami jų skirtumus ir panašumus. Pateikiamas teorinis temos pagrindimas būsimam mokytojui, aptariamoms pagrindinės srities sąvokos.

Šios veiklos autoriai: dr. Anita Juškevičienė

Redagavo: Viktoras Dagys

TEMA: Apgaulingas elgesys internete

Tikslas

Ugdytis poreikį savarankiškai tirti, ieškoti, nagrinėti ir kritiškai vertinti informaciją, skaitmeninius įrankius, programas, generuoti sau ir kitiems reikšmingas idėjas, kurti produktus, kūrybiškai modeliuoti sprendimus, juos sistemiškai vertinti.

Ryšys su bendrosiomis programomis

Informatika

5–6 klasė	7–8 klasė
6.4.5.5. Informacijos apie save pateikimas internete.	6.4.6.4. Saugaus darbo virtualiojoje erdvėje principai, pavojai ir problemos.
6.3.6.5. Teisiniai asmens duomenų naudojimo aspektai.	

Ugdomi įgūdžiai

Pažinimo kompetencija
Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija
Kultūrinė kompetencija
Komunikavimo kompetencija

Mokinių amžius

5–8 klasė

Mokymosi priemonės

Darbo lapas. Apgaulingas elgesys internete

Teorinis pagrindimas. Medžiaga mokytojui

Ivadas

Šiuolaikinis gyvenimas neįsivaizduojamas be virtualios erdvės. Tačiau be naudingo turinio dažnai susiduriama ir su neigiamo pobūdžio turiniu, kuris nebūtinai būna įžeidžiantis ar agresyvus. Pastaruoju metu socialiniuose tinkluose plinta daug melagingų pranešimų, kuriuos, deja, dažnai platina jais patikėjusieji ir tokiu būdu melagienos plinta.

Apgavikus ir apsimetėlius nėra lengva atpažinti, o ypač virtualioje erdvėje. Socialinių mokslų atstovai bei psichologai plačiai nagrinėja tokius socialinės tinklaveikos aspektus. Nagrinėjant šią temą žmogaus ir kompiuterio sąveikos atstovų požiūriu, viena iš pagrindinių praktikų yra remtis įžvalgomis ir teorijomis, socialinių mokslų atstovų sukurtomis prieš atsirandant internetiniams socialiniams tinklams. Toliau panagrinėsime kelis psichologinių ligų sindromus, kurie iš tikrojo pasaulio persikėlė į virtualią erdvę.

Apgaulingas elgesys internete. Psichologinių ligų sindromai

Miunhauzeno sindromas – sutrikimas, kai žmogus, siekdamas aplinkinių dėmesio, simuliuoja, perdeda ar tyčia sukelia ligos simptomus. Tai piktnaudžiavimas interneto grupėmis siūlant melagingas istorijas apie asmenines ligas ir krizes, siekiant atkreipti dėmesį ir gauti palaikymą, kai asmuo sąmoningai imituoja ligą ir (arba) sukelia ligos simptomus, atlikdamas ligonio vaidmenį.

Miunhauzeno sindromą turintys žmonės deda neįtikėtinai daug pastangų, kad atrodytų fiziškai sergantys arba net iš tikrųjų save susargdintų. Pavyzdžiui, viena jauna moteris slapta gėrė vidurius laisvinančius vaistus, kad sukeltų viduriavimą ir svorio kritimą, o kita moteris, pasinaudodama suklastotais mediciniais dokumentais, apsimetė serganti vėžiu, kad galėtų gauti chemoterapiją [1].

Šis sindromas persikėlė ir į internetinę erdvę, ypač socialinius tinklus, kuomet asmuo už tam tikras naudas (pvz., pinigus, dėmesį, dovanas) klastingai vaizduoja save ar kitą asmenį sergant.

Yra išskiriamos keturios apgaulingo elgesio internete formos [2]:

- internetinis Miunhauzenas,
- internetinis Miunhauzenas-tarpininkas,
- internetinis Miunhauzenas-trolis,
- piktnaudžiavimas.

Internetiniu Miunhauzenu vadinamas asmuo prisiima sergančiojo vaidmenį dėl psichologinės naudos. Manoma, kad tokį polinkį skatinantys veiksniai yra įsišakniję vaikystėje patirtose traumose arba nepriežiūroje, dėl kurios kai kuriais atvejais taip pat gali išsivystyti asmenybės sutrikimai. Dažniausiai tai apima asmenis, kurių

savęs suvokimas yra silpnas. Jie naudoja ligonio vaidmenį kaip būdą savo tapatybei ugdyti, nes buvo nepatenkinti jų dėmesio, rūpesčio ir auklėjimo poreikiai arba patyrė traumą (vaikystės ligą, prievartą). Išgalvota trauma kuriama siekiant įgyti tikrosios traumos valdymą. Pavyzdžiui, sugalvojama, kad sergama vėžiu, susidraugaujama su tikrai sergančiais ir panašiai.

Internetinis Miunhauzenas-tarpininkas – labiausiai paplitęs sindromas, būdingas tėvams, dažniausiai motinai, apsimetančiai, kad turi sergantį vaiką. Jie arba tinklaraštyje ar socialiniuose tinkluose pasakoja apie savo patirtį, arba prisijungia prie internetinės grupės ir pradeda skelbti apie savo kančias. Svarbu pažymėti, kad dažnai apgaulė internete gali būti lydima apgaulės tikrame gyvenime. Buvo keli atvejai, kai mamos internete skelbdavo apie savo sergančius vaikus, o realybėje tyčia nuodydavo ar kitaip luošindavo savo vaikus. Dažnai internetinės grupės nariai siūlo ir siunčia pinigus ir dovanas, kurių apgavikas nė neprašė. Tiesą sakant, pasitaiko netgi atvejų, kai nusikaltėliai skatina internetinių grupių vartotojus siųsti pinigus labdarai, tačiau tai nepateisina apgaudinėjimo.

*Internetinis Miunhauzenas-trolis*¹. Šiuo atveju asmens motyvacija pirmiausia yra susijusi su gretutiniu asmenybės sutrikimu. Siekiama patenkinti sadistinius ir (arba) narsicistinius asmenybės poreikius. Dažnai stengiamasi manipuliuoti internetinėmis grupėmis ir jų nariais, kontroliuoti kitų mintis ir reakcijas internete. Dažnai tokie asmenys realiame gyvenime turi ribinės asmenybės sutrikimų, jiems būdingi nestabilūs tarpasmeniniai santykiai, įniršis, impulsyvumas, bandymai susižaloti arba nusižudyti, greiti nuotaikų pokyčiai ir perėjimas nuo idealizavimo prie menkinimo. Tokie asmenys stabilizuoja savo nuotaikų kaitą melagingai atlikdami ligonio, aukos ir (arba) didvyrio vaidmenis.

Piktnaudžiavimas. Nuo kitų apgaulingo elgesio internete tipų, kai užimamas ligonio, aukos ir (arba) didvyrio vaidmuo, piktnaudžiavimas skiriasi tuo, kad siekiama materialinės naudos (pinigų ar dovanų). Remiantis stebėjimais, atrodo, kad dažniausiai pasitaikanti apgaulės rūšis apima apgaulės per tarpininkavimą. Internete piktavališkas sukuria emociingą istoriją, apsimesdamas, kad jo vaikas serga. Tada jis iš internetinės grupės narių išvilioja pinigus, teigdamas, kad jų reikia gydymui, kelionės išlaidoms ar dovanoms vaikui. Skirtumas tarp piktnaudžiavimo ir internetinio Miunhauzeno-tarpininko ne visada aiškus, geriausiai jį atskleidžia tokio asmens motyvacija ir veiklos pasekmės. Asmuo, apgaudinėdamas kaip internetinis Miunhauzenas-tarpininkas, gauna išorinės (materialinės) naudos, tačiau tai nėra jo pagrindinė motyvacija ar tikslas, o piktnaudžiaujančiam asmeniui materialinė nauda yra pagrindinis tikslas.

Mokslininkai daug tyrinėja kaip atpažinti internetinius Miunhauzenus. Yra siūloma keletas tokių žmonių apgaulingos veiklos atpažinimo modelių [1]:

¹ Internetėje troliu vadinamas asmuo, kuris skelbia kurstančias, grubias arba įžeidžiančias žinutes.

1. Nuolat kartojamas turinys kituose pranešimuose ar su sveikata susijusiose interneto svetainėse.
2. Beveik mirtini ligos priepuoliai kaitaliojasi su stebuklingais pasveikimais.
3. Fantastiniai teiginiai, kuriuos paneigia vėlesni pranešimai.
4. Nuolatiniai dramatiški įvykiai asmens gyvenime, ypač kai atsiduriama kitų grupės narių dėmesio centre.
5. Apsimestinis nepaisymas krizių, kurios, kaip galima nuspėti, iš karto sulauks dėmesio.
6. Kiti asmenys, akivaizdžiai rašantys asmens vardu, turintys identiškus rašymo modelius.

Dėl to, kad internetinės tapatybės yra neapčiuopiamos, dauguma nukentėjusių grupės narių negali susekti apsimetėlių. Daugelis jų arba padaro savo paskyros turinį bei įrašus matomus ir prieinamus tik draugams arba visiškai juos ištrina ir neigia sukčiavimą. Įtarūs grupės nariai kartais gali padaryti ekrano nuotraukas kaip sukčiavimo įrodymą, tačiau daugelis apgavikų pasišalina sudrausminti, kad liautųsi apgaudinėti, arba tiesiog vėl pasirodo kitoje interneto grupėje.

Internetinis trolis gali pridaryti žalos keliais būdais. Trolis gali sutrikdyti diskusiją naujienų grupėje, skleisti blogus patarimus ir pakenkti interneto bendruomenės pasitikėjimui. Be to, grupėje, kuri tapo jautri *trolinimui*² – kur apgaulės lygis yra aukštas – koks nors sąžiningas, bet naivus klausimas gali būti greitai atmestas kaip *trolinimas*. Tai gali būti nemalonu naujam vartotojui, kuris, rašydamas pirmąją žinutę, iš karto sulaukia kaltinimų. Net jei kaltinimas nepagrįstas, tai, kad jis vadinamas troliu, gali pakenkti internetinei reputacijai.

Interneto trolis, arba interneto chuliganas, tyčia bando įžeisti, sukelti problemų ar tiesiogiai užsipulti žmones, rašydamas įžeidžiančius komentarus „Facebook“ (ar kitų socialinių tinklų, pavyzdžiui, „Twitter“, „Instagram“) įrašuose, tinklaraščiuose, „YouTube“ vaizdo įrašuose, forumuose.

Paprastai troLIAI pasirenka netikras tapatybes, tad socialiniuose tinkluose jaučiasi laisvai. Jie tiesiogiai nepažįsta savo aukų, kaip kad yra kibernetinių patyčių atveju, ir gali veikti bet kurią akimirką.

JAV socialinės žiniasklaidos troLIAI yra tiek daug, kad vyriausybė sukūrė kovos su troLIAIS organizacijas, pavyzdžiui, <http://anti-troll.org/>. Europa taip pat siekia nustatyti daugiau taisyklių ir normų, kad juos įveiktų. Kaip gi juos atpažinti? Yra išskiriami tokie socialinių tinklų troLIAI tipai [4]:

Smulkmeniškieji. Tokie, kurie laukia, kol padarysite menkiausią klaidą, o tada jau apie tai paskelbs ir sieks, kad visi sužinotų apie ją, pavyzdžiui, apie rašybos klaidą.

Nenuoseklieji. Jie rašo komentarus, kurie neturi jokios prasmės, nesusiję su įrašu ir kitais komentarais, o jų žinutės nesuteikia jokios vertės.

² Tyčinis el. komunikacijos trikdymas: provokavimas, erzinimas, gluminimas [Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas].

Klounai. Jie juokauja apie bet kokią publikaciją ar temą. Jie naudoja humorą kaip būdą kritikuoti bet ką.

Agresyvieji. Jie skelbia įžeidžiančią medžiagą (rasistinę, seksistinę ir t. t.), siekdami sukelti sumaištį ir neigiamas reakcijas bei diskusijas.

Įsilaužėliai programišiai. Jie grasina įsilaužti į svetaines, vykdo neigiamas paieškos optimizavimo (angl. *search engine optimization*, SEO) atakas³, kuria paskyras su netikrais sekėjais arba naudoja programinius robotus siekdami sumenkinti jus ar jūsų prekės ženklo reputaciją socialiniuose tinkluose.

Nepailstantieji. Jie yra daugiau nei nepailstantys, jie yra varginantys. Jie nuolat taikosi į prekės ženklą ar asmenį, jį puola ir niekada nesustoja.

Aistringi gerbėjai. Gali atrodyti, kad visi jie yra nekenčiantys ko nors žmonės, tačiau kai kurie iš jų yra besąlygiški tam tikro prekės ženklo ar asmens gerbėjai, kurie gins jį iki paskutinio.

Ar teko mokiniams susidurti su išvardytais socialinių tinklų trolių tipais? Kuris tipas pasitaikė dažniausiai?

Nustačius, kad visgi jūsų ramybę drumsčia troliai, geriausia, ką galite padaryti, tai neatsakinėti į jų komentarus, palaukti, kol jie pavargs ir nustos. Jeigu bandėte asmeniškai susisiekti su jais ir įspėjote liautis, o jie ir toliau elgiasi taip pat, tuomet ignoruokite juos. Siūloma iš pat pradžių aiškiai nurodyti savo bendruomenės taisykles. Galite užblokuoti visus netinkamai besielgiančius asmenis ir ištrinti visus įžeidžiančius komentarus. Taip įspėsite trolius ir paskatinsite juos laikytis atokiau nuo jūsų bendruomenės. Socialinių tinklų trolių pagrindinis tikslas – sukelti ginčus socialinėje erdvėje. Jie to nedaro asmeniškai, tad ir nepriimkite to asmeniškai. O jeigu jų palikti komentarai nėra itin įžeidžiantys, netrinkite jų. Tai reikėtų, kad trolis gauna tai, ko norėjo – tikėtina, kad tuomet paliks jus ramybėje.

Sunku stebėti *trolinimą* ir užtikrinti žodžio laisvę interneto bendruomenėse, o neišvengiamas priekabiavimas dažniau pasitaiko aplinkoje, kurioje svarbiausias veiksnys yra cenzūros nebuvimas. Platesniuose diskusijų forumuose dėl visuotinai pripažįstamos žodžio laisvės gali būti toleruojamas *trolinantis* elgesys, o tai dar labiau apsunkina narių pastangas palaikyti atvirą ir kartu palankią diskusijų erdvę, ypač jautriomis temomis. Interneto forumų dalyviai kritiškai vertina žiniasklaidoje pateikiamą trolių įvaizdį, teigdami, kad *trolinimas* nėra naujiena ir yra tapęs visuotinai priimtina interneto kultūros dalimi. Forumų diskusijose nuolat reiškiamas

³ Negatyvus paieškos optimizavimas – tai nelegali ir vengtina veikla, kuria nesąžiningi konkurentai ir kiti virtualūs piktadariai atakuoja svetimas svetaines, siekdami pridaryti žalos. Negatyvios paieškos optimizavimo mechanizmo atakos gali atsiskleisti netikėtomis formomis – nuo lengvai atpažįstamų iki užslėptų, pastebimų, kai žala jau akivaizdi (<https://seogenerolai.lt/izvalgos/negatyvus-seo/>).

susirūpinimas, jog nors ir nepateisinamas trolių išpuolių žiaurumas, žiniasklaidoje aprašomas *trolinimas*, tačiau *trolinama* dar labiau, o visuotinis dėmesys ir yra tai, ko siekia troliai. Izoliuotoje, empatiškoje paramos grupės aplinkoje atsakas gali būti griežtesnis, tačiau tai nereiškia, kad troliai bus puolami įžeidinėjimais. Atsiradus įtarimams, pavyzdžiui, galima taikyti praktiką, paimtą iš realaus pasaulio dirbant su tikrais ligoniais [3]:

1. Praneškite pacientui, ką įtariate, bet tiesiai nekaltinkite.
2. Pagrįskite įtarimą faktais.
3. Pateikite empatiškus ir asmenį nuraminančius komentarus.
4. Venkite tyrinėjimų siekiant atskleisti pagrindinius paciento jausmus ir motyvus, kad kuo mažiau būtų sutrikdyta jo emocinė būklė.
5. Užtikrinkite pacientą, kad apie įtarimą dėl dirbtinės ligos bus informuoti tik tie, kurie tai turi žinoti.
6. Įsitinkite, kad personalas demonstruoja nuolatinį paciento, kaip asmens, verto jų pagalbos, priėmimą.
7. Skatinkite psichologinę pagalbą, bet jei pacientas priešinasi, nespauskite jo prievarta.

Internetinės erdvės atveju galima susirašinėti asmeniškai su tokiu asmeniu siekiant nesutrikdyti grupės dalyvių veiklos. Dažnai internetinėse grupėse tokį vaidmenį atlieka grupės koordinatoriai ir psichologiją išmanantys žmonės. Taigi, internetinėje erdvėje (asmenine žinute) galima asmeniui nurodyti, jog įtariate apgaulę, pagrįsti tą įtarimą faktais. Tačiau reikia išlaikyti pagarbą, neuždavinėti papildomų klausimų tikrinant, ar nemeluoja, ir negrasinti, o perspėti, kad nustačius apgaulę apie tai bus informuoti grupės koordinatoriai. Galima nurodyti, kur kreiptis dėl psichologinės pagalbos.

Darbo lapas. **Apgaulingas elgesys internete**

Užduotys 5–8 klasėms

1. Suskirstykite mokinius į 4 grupes. Paprašykite kiekvienos mokinių grupės pateikti po vieną apgaulingo elgesio internete formos pavyzdį (iš patirties, sugalvotą ar rastą internete): internetinis Miunhauzenas, internetinis Miunhauzenas-tarpininkas, internetinis Miunhauzenas-trolis bei piktnaudžiavimas. (Naudokitės apgaulingo elgesio internete formų [teorija](#)). **Kokie šių asmenų tikslai?**

Pavyzdžiai

Internetinis Miunhauzenas – asmuo sergantis išgalvota liga, pavyzdžiui, bulimija arba anoreksija, kai iš tiesų nesergama, o geriama laisvinamųjų ar liekninamųjų preparatų, retušuojamos nuotraukos arba naudojamos kitų asmenų nuotraukos. Tikslas – patenkinti savo dėmesio, rūpesčio ir auklėjimo poreikius.

Internetinis Miunhauzenas-tarpininkas – skelbiama apgaulinga gerosios kaimynės istorija apie vienišą senolę, kuri neturi kas ją pasirūpintų, kuri neišlipa iš lovos, gauna mažą pašalpą, serga liga, kurios gydymui reikia daug pinigų. Tikslas – dėmesys, paguoda.

Internetinis Miunhauzenas-trolis – apgavikas save pristato kaip didvyrį, išgelbėjęs vaiką nuo žiaurių tėvų psichologinio smurto, pavyzdžiui, parduotuvėje išgirdus, kad vaikas gaus bausmę už nedrausmingumą. Šis asmuo peikia ir įžeidinėja menamus tėvus kankintojus, kritikuoja, jog šie nemoka auginti vaikų, pasakoja, kaip pats tobulai auklėtų vaiką. Tikslas – patenkinti sadistinius ir (arba) narcisistinius asmenybės poreikius.

Piktnaudžiavimas – apgavikas nurodo, kad skurdžiai gyvena su vaikais ir prašo žmonių paaukoti daiktų, rūbų ar pinigų. Dažnai tai gali būti ir tikrų šeimų nuotraukos, kuriuos gyvena žemiau skurdo ribos. Tačiau iš tiesų, gavus paramą daiktais, juos parduoda socialiniuose tinkluose ir skelbimų portaluose. Tikslas – materialinė nauda.

2. Kiekvienoje grupėje padiskutuokite, kaip galima atpažinti tokią apgaulę.

(Galite naudoti apgaulingos veiklos atpažinimo [modelius](#) bei išsamesnius apgaulių internete pavyzdžius (anglų k.):

<https://www.graphyonline.com/archives/IJNCP/2015/IJNCP-131/index.php?page=table&num=1>)

Pavyzdžiai,

1. *Nuolat kartojamas tas pats turinys kituose pranešimuose ar su sveikata susijusiose interneto svetainėse.* Pabandykite nukopijavę dalį teksto paieškoti, ar nėra ir kitur tokių skelbiamų žinučių, o gal tai kartojasi kas metus.
2. *Beveik mirtini ligos priepuoliai kaitaliojasi su stebuklingu pasveikimu.* Panagrinkite, ar šis asmuo neskelbė kokių nors neįtikėtinų stebuklingų pasveikimų, o paskui ir vėl staigaus ligos atsinaujinimo. Arba gal po kelių valandų po galvos operacijos jau guli ir naršo internete.
3. *Fantastiniai teiginiai, kuriuos paneigia vėlesni pranešimai.* Panagrinkite, ar asmuo nuosekliai dėsto mintis ir logiškai atsako į klausimus, pavyzdžiui, dirba gerą darbą, todėl reikia priežiūros jo šeimos nariui, reikia samdyti slaugytoją, o vėliau jau teigia, kad neturi pinigų nei rūbams, nei vaistams. Arba teigia, kad darbas yra naktinis, tad dienos metu reikia priežiūros, o kituose skelbimuose jau teigia, kad nedirba, nes prižiūri sergantįjį. Teigia, kad šįryt buvo medikų apžiūrėtas Šveicarijoje, o po kelių valandų jau praneša esantis Japonijoje ir laukiantis kito daktaro konsultacijos.
4. *Nuolatiniai dramatiški įvykiai asmens gyvenime, ypač kai atsiduriama kitų grupės narių dėmesio centre.* Patikrinkite, ar nėra taip, kad asmens skelbiamos nelaimės primena „muilo operą“: kas savaitę įvyksta tragiški dalykai, nesiseka visose gyvenimo srityse ir net siunčiama parama į banko sąskaitą nenukeliauja. Arba sulaukus daugiau patiktukų, ligų sąrašas plečiasi: gydomi nuo diabeto, paskui prisideda astma, meningitas, kraujo užkrėtimas po chirurginės operacijos, bei, maža to, dar ir mama miršta ir asmuo negali net nuvažiuoti į laidotuves.
5. *Apsimėstinis nepaisymas krizių, kurios, kaip galima nuspėti, iš karto sulauks dėmesio.* Pavyzdžiui, praneša, kad jos tėvą ištiko insultas, o kai paprašoma daugiau informacijos apie jo būklę, komentuoja krepšinio varžybų rezultatus. Pasakoja, kad „man reikėjo dar kartą tikrintis sveikatą, nes vėl prasidėjo kraujavimas“, bet paskui klausia, „ką ruošiate vakarienei“.
6. *Kiti asmenys, akivaizdžiai rašantys asmens vardu, turintys identiškus rašymo modelius.* Patikrinkite, gal galima pastebėti tam tikrus rašymo šablonus, ar net klaidas tekste, ar nuolatinį rašymą šveplai, kurie pasikartoja skirtinguose forumuose ar skelbimuose. Pavyzdžiui, pardavimo grupėse aiškiai galima pamatyti, kad nariai kas dieną kelia po kelis aprašymus prekių, kurias neva atsisiuntė iš tam tikrų parduotuvių, o kiti asmenys nuolat palieka tokius pat šabloniškus komentarus, nors ir skirtingų žmonių vardais (pavyzdžiui, „taip, tikrai rekomenduoju, išbandžiau ir pati, 100 procentų pasiteisino, nerealus kremas“). Pasidaro keista, negi šitiek prekių siunčiamasi kasdien, be to, neretai pateikiamos ir pačių pardavėjų įkeltos prekių nuotraukos.

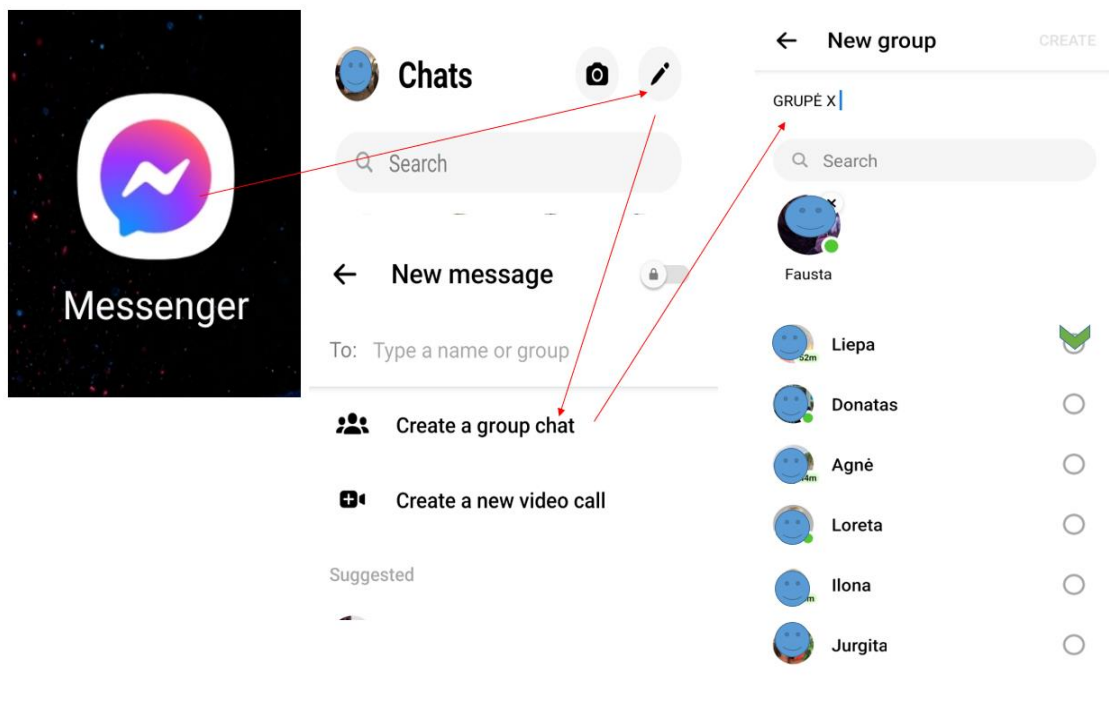
3. Klasėje sugalvokite tam tikrą paramos grupę (pvz., asmenų patyrusių patyčias grupę) ir sukurkite menamą jos internetinę versiją, pavyzdžiui, „Messenger“ grupėje. Mokytoja(s) turi slapta paskirti kiekvienam mokiniui vaidmenį (tai pranešti tik tam mokiniui): paramos grupės dalyviai, tikrai turintys bėdų, psichologai, grupės koordinatoriai ir internetinio Miunhauzeno sindromą turintys nariai. Priskyrus vaidmenis pradėkite pokalbius susirašinėjimo grupėje. Po 10-ies minučių susirašinėjimų aptarkite su mokiniais, kur galėjo pasireikšti internetinio Miunhauzeno sindromą turintis asmuo. Ką darė koordinatoriai ir psichologai? O ką darytų kiti mokiniai atlikdami koordinatoriaus, psichologo ar internetinio Miunhauzeno sindromą turinčio asmens vaidmenį?

Veikla galėtų vykti taip: mokytoja(s) paruošia korteles kiekvienam mokiniui su jo pareigų ir funkcijų aprašu. Vyresnių klasių vaikams galima išdalinti korteles, mažesnių, dar gerai nemokančių skaityti, klasių mokiniams reikia papasakoti jų pareigas ir funkcijas. Galimas kortelių turinys pateiktas lentelėje.

<i>Pareigos</i>	<i>Funkcijos</i>
Dalyvis, kuris anksčiau yra turėjęs patyčių patirties	Paramos grupėje padėti atsakyti į rūpimus klausimus: kokio pobūdžio patyčios būna, kaip asmuo susidorojo su tuo.
Dalyvis, ką tik nukentėjęs nuo patyčių	Paramos grupėje papasakoti, kokio pobūdžio patyčių yra patyręs, ką jaučia.
Koordinatorius	Prižiūri paramos grupės turinį, kas ką skelbia, ar nevyksta įžeidinėjimų, ar nėra netinkamo turinio, bando išsiaiškinti, ar kiti nėra apgavikai, konsultuojasi su psichologu.
Psichologas	Stebi grupės narių veiklą, nustačius įtarimus dėl apgavysčių praneša koordinatoriams, talkina ieškant apgavikų, bando numalšinti konfliktus grupėje.
Internetinis Miunhauzenas	Pasakoja išgalvotas patirtų patyčių istorijas.

Mokiniai gali suvaidinti virtualią pokalbių grupę ir paeiliui išdėstyti savo mintis, arba mokiniai galėtų veiklas vykdyti savo sukurtoje internetinėje pseudogrupėje, pvz., „Messenger“ grupėje.

Kaip sukurti grupę „Messenger“ programoje:

Paleidžiame „Messenger“ pokalbių programą, dešinėje viršuje nuspaudžiame rašiklio piktogramą. Tuomet atvertame lange pasirinkite „Create a group chat“. Naujame lange įrašykite grupės pavadinimą, ir pasirinkite žmones iš savo draugų sąrašo, kuriuos įtrauksite į grupę, pažymėdami šalia kiekvieno draugo dešinėje esantį apskritimą. Paieškos laukelyje (*Search*) galime įrašyti norimų įtraukti draugų vardus, tokiu būdu programa pati suras ir pasiūlys pasirinkti būsimus grupės narius iš draugų sąrašo.

Galima naudoti bet kurią kitą pokalbių programą, svarbu atsižvelgti į vaikų amžių. Pavyzdžiui, jaunesniems nei 12 metų vaikams skirta susirašinėjimo programėlė „Messenger Kids“.

Verta paminėti, kad remiantis dabartinėmis „Facebook“ taisyklėmis, prie socialinio tinklo negali prisijungti jaunesni nei 13 metų vaikai. Tačiau dauguma apeina šiuos apribojimus. (Skaitykite daugiau: <https://www.delfi.lt/mokslas/technologijos/facebook-pristate-vaikams-skirta-messenger-versija.d?id=76545475>)

4. Tęsiant patyčių temą pakalbėkite su vaikais apie tai, kas verčia juos nemaloniai jaustis virtualioje erdvėje: koks elgesys, kokio pobūdžio turinys?

Kitą žmogų gali priversti jaustis nemaloniai net iš pirmo žvilgsnio nekaltas turinys (pvz., dėl to, kad skiriasi žmonių kultūra, kalba, humoro jausmas ir pan.). Nepadoraus ar įžeidžiamojo pobūdžio turinys žaloja vaiko psichiką, kenkia jo asmenybės vystymuisi. Mokiniai turi suprasti, kad nekultūringai bendraujantį asmenį kiti pašnekovai gali pradėti ignoruoti, siūsti jam atgal nekultūringas žinutes; grupių administratoriai (prižiūrėtojai) tokį asmenį gali pašalinti iš savo grupės. O už kitų tautybių, kitos odos spalvos, religijos, įsitikinimų ir pan. žmonių

įžeidinėjimą, nesantaikos kurstymą, smurto propagandą gresia pinigine bauda ar net baudžiamoji atsakomybė. Aptarkite, kaip elgtis situacijose, kurios virtualiojoje erdvėje verčia juos jaustis nejaukiai (pvz., pasikalbėti su suaugusiu, kuriuo pasitiki vaikas; išsaugoti įrodymus ir pašalinti žeidžiančią informaciją; blokuoti siuntėją; apie netinkamą turinį pranešti grupės administratoriui, interneto paslaugų teikėjui; informuoti tėvus; socialinį pedagogą, klasės auklėtoją ar mokyklos administraciją (jei mokiniai patyrė el. patyčias iš mokyklos bendruomenės nario); kreiptis į telefoninę vaikų pagalbos liniją, į policiją ir kt.).

5. Ar mokiniai žino kaip užblokuoti asmenį socialiniuose tinkluose (Facebook, Instagram, Tiktok)? Ar moka pranešti šių tinklų administratoriams apie paskelbtą netinkamą turinį?

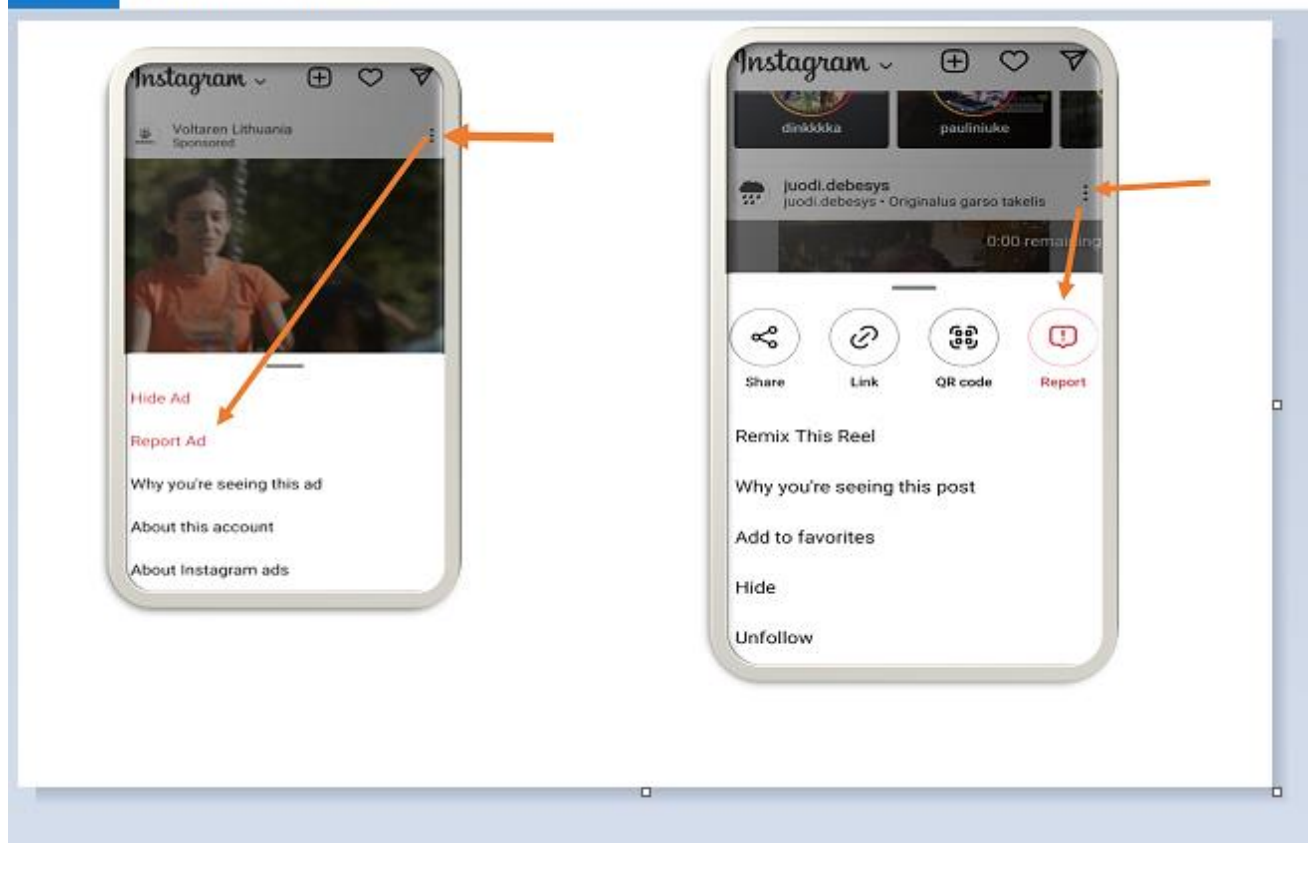
Paprašykite mokinių padaryti pristatymą šia tema.

Mokiniai gali nupiešti plakatus arba panaudoti paprastas skaitmeninio turinio kūrimo programas, pavyzdžiui, piešimo programą. Tokio plakato turinys galėtų būti aiškūs žingsniai, kaip užblokuoti asmenį arba pranešti apie netinkamą turinį, pavaizduoti ekrano nuotraukomis.

Pavyzdys:

Be pavadinimo - Piešimas

Failas Pradžia Rodymas

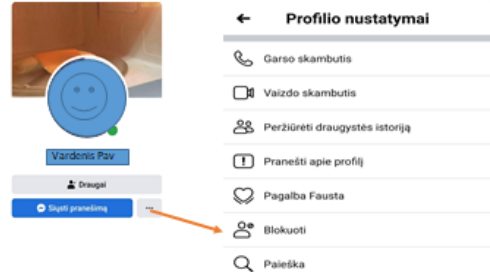

Taip pat mokiniai gali pasinaudoti pateikčių rengykle. Pateiktyse gali būti ekrano nuotraukos, bei nuorodos.

Pavyzdys:

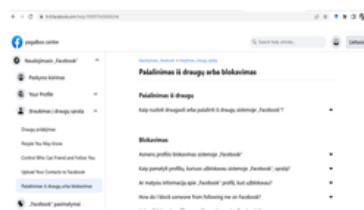
Asmenų blokavimas ir pranešimas apie netinkamą turinį socialiniuose tinkluose

Facebook draugų blokavimas

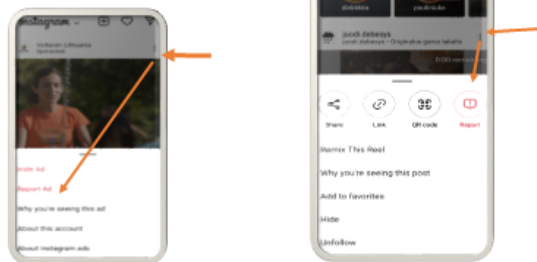

Daugiau apie draugų blokavimą Facebook tinkle

Pašalinimas iš draugų arba blokavimas daugiau skaitykite [čia](#)

Instagram

Literatūra

[1] Pulman, A., & Taylor, J. (2012). Munchausen by internet: current research and future directions. *Journal of medical Internet research*, 14(4), e2011. Iš <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3510683/>

[2] Lawlor, A. (2018). Munchausen by Internet. *The Wiley Handbook of Human Computer Interaction*, 2, 787-801.

[3] Savino AC, Fordtran JS. Factitious disease: clinical lessons from case studies at Baylor University Medical Center. *Proc (Bayl Univ Med Cent)* 2006 Jul;19(3):195–208.

[4] Apie socialinių tinklų trolis (anglų k., žiūrėta 2022-08-25): <https://metricool.com/social-media-trolls/>

Apgaulių internete pavyzdžiai (anglų k., žiūrėta 2022-08-24): <https://www.graphyonline.com/archives/IJNCP/2015/IJNCP-131/index.php?page=table&num=1>